

Dr Vukan SLAVKOVIĆ*
*Visoka škola za kriminalistiku
i bezbednost u Nišu*

Pregledni članak
UDK: 343.62; 343.54/.55
Primljeno: 01. aprila. 2018. god.

NASILJE U PORODICI U SAVREMENOM UPOREDNOM KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU

U datom radu su razmotreni krivičnopravni aspekti nasilja u porodici, koje podrazumeva svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac deli ili je delio isto boravište sa žrtvom. Analiza zakonodavstava svedoči da mnoge države teže ne samo da formalno prihvate obaveze iz međunarodnih konvencija nego i da sprovedu odredbe koje se odnose na suzbijanje nasilja u porodici. Savremeno uporedno krivično zakonodavstvo inkriminiše posebne strukture nasilnih radnji izvršenih protiv članova porodice, ali se retko sreću kompleksni zakoni posvećeni porodičnom nasilju. U Nemačkoj i Rusiji ne postoji posebno krivično delo nasilja u porodici, već je ono obuhvaćeno krivičnim delima protiv telesnog integriteta. S druge strane, Velika Britanija poseduje i zakonodavstvo koje je posvećeno krivičnim delima „kontrola ili prinudno ponašanje“, „uznemiravanje“ i „proganjanje“.

Ključne reči: nasilje u porodici, proganjanje, uznemiravanje, Istanbulska konvencija.

* E-mail: vukanslavkovic@yahoo.com

1. Pojam nasilja u porodici

Nasilje u porodici podrazumeva narušavanje porodičnih odnosa, koje se ispoljava u sistematskom povređivanju nekog od članova porodice pomoću moralnog, psihološkog, fizičkog ili seksualnog nasilja. Ono se manifestuje kao bilo koji napad na ličnost člana porodice i njegovo pravo da rukovodi svojim životom, uključujući ispoljavanje emocionalno-psihološke surovosti, podsmeh, vređanje, a takođe i emocionalno odbacivanje, ostavljanje bez psihološke i moralne podrške.

Izdvajaju se sledeći oblici nasilja u porodici: 1) fizičko nasilje: udarci, batine, šamari i sl., 2) seksualno nasilje: primoravanje na seks, izvršenje seksualnih radnji protiv volje oštećenog, svaki oblik iskorišćavanja partnera ili deteta za postizanje seksualnog zadovoljstva, 3) psihološko-emocionalno nasilje: izolacija od članova porodice i prijatelja, pretnja primenom nasilja, ponižavanje ljudskog dostojanstva, 4) ekonomsko nasilje: lična kontrola i lišavanje prava glasa pri trošenju novca, prisiljavanje na rad ili zabrana rada, 5) zanemarivanje: sistematska nesposobnost ili odsustvo želje da se zadovolje osnovne potrebe zavisnog člana porodice u hrani, odeći i medicinskoj nezi. Prema objektu izdvajaju se tri tipa nasilja u porodici: a) nasilje roditelja u odnosu na decu, b) nasilje jednog supruga u odnosu na drugog i c) nasilje dece i unuka prema veoma starijim srođnicima (Афонькин, 2013: 56–58).

U krivičnom pravu ovaj oblik agresije čini lice koje primenom nasilja ili ozbiljne pretnje da će napasti život ili telo povredi ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrozi telesni ili duševni integritet člana porodice (Jovašević, 2006: 320). U Konvenciji Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine (Istanbulska konvencija) definisan je pojam nasilja u porodici u članu 3. tačka b. Navedeni termin označava „svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac deli ili je delio isto boravište sa žrtvom“.¹

Konvencija definiše i pojam nasilja nad ženama (član 3. tačka a) koji označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja izazivaju ili mogu da izazovu: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno finansijske povrede ili patnje žena, obuhvatajući i pretnje

1 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Dostupno na: <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>, stranici pristupljeno 3. 4. 2018.

takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu.²

Nasilje prema ženama predstavlja svakodnevnu pojavu u društvu i javlja se u najrazličitijim oblicima. Ono se ne ograničava samo na narušavanje psihičkog ili fizičkog zdravlja već uključuje i sofisticirane oblike ponašanja koji spustavaju ženu u razvoj i izražavanju sopstvene volje. Nasilje u svakodnevnom životu može se ispoljavati u različitim vidovima nepoštovanja i ponižavanja žene kao ličnosti, a takođe i nipodaštavanja, zanemarivanja i sramnog obraćanja koje je jednako prisilnom seksualnom aktu.³ Nasilje u porodici iz mnogo razloga ostaje nevidljivo za policijske organe i statistiku, jer u velikom broju slučajeva konkretna forma nasilja ostaje neotkrivena.⁴

2. Pravni mehanizmi reagovanja na nasilje u porodici u uporednom pravu

Izlaganje koje sledi posvećeno je analizi zakonskih rešenja koja se odnose na nasilje u porodici u Velikoj Britaniji, Ruskoj Federaciji i Nemačkoj. Ono pokazuje da se navedeni propisi odlikuju postojanošću i kontinuitetom. Uređujući datu oblast, nemački i ruski zakonodavac ostavili su slobodan prostor licima koja primenjuju zakon da u svakom pojedinačnom slučaju upotrebe adekvatnu meru koja će preventivno delovati na učinioca.

S druge strane, britansko zakonodavstvo veliki prostor posvećuje uređenju pojavnih oblika nasilja u porodici, pre svega određenim krivičnim delima – kontrola ili prinudno ponašanje prema intimnom partneru ili članu porodice; uznemiravanje; proganjanje.

2 Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, broj 12/13.

3 Razvijajući ideje Erika Berna, S. Karpman je 1968. godine ukazao na to da sve mnogobrojne uloge koje leže u osnovi „igara koje igraju ljudi“, mogu biti svedene u tri osnovne: spasioca, progonooca i žrtvu. Za žene je karakteristično identifikovanje s pozicijom žrtve, jer je u datoj ulozi lakše ne preuzimati odgovornost za svoje postupke i odluke. Progonilac smatra da je žrtva kriva za sve, što saopštava njoj ili spasiocu. Žrtva se boji da će biti odbačena, da će joj se dogoditi nešto gore i sl. Za svoje probleme ona okrivljuje progonooca, koji je „prisiljava“ da pati i traži spasioca. Prisutnost spasioca oličnog u saosećajnim licima, određenim institucijama ili organizacijama, voljnim da saslušaju i podrže žrtvu, potvrđuje njenu posebnu vrednost i ispravnost u sopstvenim očima. Problem se može rešiti raskidanjem takvog odnosa, izlaskom van granica tog trougla (Зубрицкая, 2009: 81).

4 Домашнее насилие по законодательству зарубежных стран. Ответственность и превенция, Доступно на: <https://www.litres.ru/kollektiv-avtorov/domashnee-nasilie-po-zakonodatelstvu-zarubezhnyh-stran-otvetstvennost-i-prevenciya/chitat-onlayn/page-6/>, stranici pristupljeno 01. 04. 2018.

2.1. Velika Britanija

Velika Britanija je u aprilu 2011. ratifikovala Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), a od 2013. godine definicija nasilja u porodici u Engleskoj i Velisu obuhvata kontrolu i prinudno ponašanje. Postoji određen broj krivičnih dela s jednom radnjom (single incident focused assault-type offences⁵) koja mogu biti primenjena u slučajevima nasilja u porodici, a povodom krivičnih dela sa više radnji (course of conduct offences)⁶ zakonodavstvo Engleske i Velsa već je propisalo krivična dela proganjanja i uznemiravanja.⁷ Član 76. Zakona o teškim krivičnim delima (Serious Crime Act) stupio je na snagu u decembru 2015. i inkriminiše kontrolu ili prinudno ponašanje prema intimnom partneru ili članu porodice (Douglas, 2015: 439). Postoji i određen broj drugih krivičnih dela povodom kojih učinilac nasilja u porodici može biti procesuiran (od ubistva i silovanja do fizičkog napada i pretnje).

Mere zaštite od nasilja u porodici (Domestic violence protection orders – DVPO) uvedene su u Engleskoj i Velisu u martu 2014. godine.⁸ Parlament Velike Britanije kodifikovao je DVPO donošenjem Zakona o krivičnim delima i bezbednosti (Crime and Security Act) iz 2010. godine. U martu 2016. Ministarstvo unutrašnjih poslova izvršilo je procenu ovih mera:⁹ 1) DVPO se smatra pozitivnim ako oštećenima obezbeđuje trenutnu zaštitu od nasilja i zlostavljanja, 2) sudovi su sugerisali da će razumevanje DVPO u njihovom sektoru biti unapređeno kroz jasnija uputstva u okviru sudskog procesa i, delimično, uputstva o kažnjavanju u slučaju narušavanja DVPO, 3) policija je navela u izveštaju visok stepen

5 Offences against the Person Act 1861, čl. 18, 20. i 47.

6 *Course of conduct* definisan je u Zakonu o krivičnom postupku (Criminal Procedure Act) iz 2009. godine (Schedule 1, Clause 4A). Prema stavu 1, tužba za *course of conduct* podnosi se zbog relevantnog krivičnog dela, što uključuje više od jednog slučaja izvršenja datog dela. Navedeni stav propisuje da relevantno krivično delo podrazumeva seksualni delikt ili krivično delo iz odgovarajućih odredaba Zakona o krivičnim delima (Crimes Act) iz 1958. godine. Prema stavu 2, izraz „više od jednog slučaja izvršenja istovetnog relevantnog krivičnog dela“ može da podrazumeva jedinstvenu optužnicu ukoliko: a) svaki događaj uključuje krivično delo iz iste odredbe relevantnog krivičnog dela, b) kod optužbe za seksualno krivično delo, svaki događaj se odnosi na istog oštećenog, c) kritični događaj je nastupio najmanje dva puta u toku specifičnog perioda, d) grupa događaja odnosi se na *course of conduct* u pogledu vremena, mesta izvršenja krivičnog dela i svakog drugog relevantnog aspekta (Criminal Procedure Act 2009, dostupno na: http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/download.cgi/cgi-bin/download.cgi/download/au/legis/vic/consol_act/cpa2009188.pdf, stranici pristupljeno 14. 12. 2017).

7 *Protection from Harassment Act 1997*, poglavlje 40, čl. 1, 2A, 4. i 4A.

8 HC Deb 25 November 2013 c5-6WMS.

9 Home Office, Domestic Violence Protection Orders (DVPO) One year on – Home Office assessment of national roll-out, March 2016

svesti o DVPO među službenicima, ali je predložila obuku za one službenike koji su imali ograničen kontakt sa šemom DVPO.¹⁰

Kada je reč o šemi za informisanje o nasilju u porodici (Domestic violence disclosure scheme – DVDS), ona je poznata pod imenom Klarino pravo (Clare's law),¹¹ a uvedena je u Engleskoj i Velsu u martu 2014. godine.¹² Prema datoj šemi, svaki građanin može da zatraži od policije da proveri da li novi ili trenutni partner ima nasilnu prošlost.

Ako policijska provera prikaže postojanje rizika koji ukazuje na to da partner može da izvrši nasilje u porodici, policija će razmotriti da li da saopšti navedenu informaciju (Woodhouse, Dempsey, 2016: 10–11).

2.1.1. The protection from Harassment Act

Zakon o zaštiti od uznemiravanja (The protection from Harassment Act) iz 1997. godine predviđa krivična i civilna pravna sredstva, što uključuje preventivne mere i zabranu uznemiravanja i ograničenja slobode. Amandmanom iz 2012, u čl. 2A i 4A uneta su dva krivična dela koja se odnose na proganjanje, na osnovu Zakona o zaštiti sloboda (Protection of Freedoms Act) iz 2012. godine. U članu 1. Protection from Harassment Act iz 1997. propisano je da lice ne sme da izvrši radnju koja predstavlja uznemiravanje drugog i za koju je znao ili je bio dužan da zna da se svodi na uznemiravanje, ako bi svaka razumna osoba u datom slučaju shvatila da navedena radnja označava uznemiravanje drugog lica. Prema članu 2. stav 2, učinilac će biti osuđen prekršajno na kaznu zatvora u trajanju do šest meseci ili novčanu kaznu koja ne prelazi nivo pet na standardnoj skali, ili se osuđuje na obe sankcije.

Uznemiravanje nije eksplicitno definisano u ovom zakonu, ali je u članu 7. stav 2. propisano da uznemiravanje podrazumeva zastrašivanje lica ili uzrokovanje patnje. Prema stavu 3. navedenog člana, radnja uznemiravanja mora biti izvršena najmanje dva puta, dok je u stavu 4. datog člana predviđeno da ona uključuje i govor. U članu 4. formulirano je mnogo ozbiljnije krivično delo, pri čemu učinilac vrši radnju kojom se kod oštećenog stvara strah od nasilja. Okrivljeni može biti

10 U slučajevima nasilja u porodici najznačajnija je brza i efikasna intervencija, te se s tim u vezi možemo ugledati na primere dobre prakse koji postoje u svetu. Na primer, međunarodne organizacije preporučuju tzv. austrijski model, koji podrazumeva brzu intervenciju edukovanih policijskih službenika, koji po proceni rizika mogu nasilnika odmah da udalje iz porodičnog doma, a prate situaciju i posle događaja, uz saradnju s posebnim socijalnim službama (Jovanović, 2012: 259–260).

11 Klarino pravo dobilo je naziv po Klari Vud, koju je 2009. u njenoj kući u Solfordu ubio bivši momak koga je odlikovala nasilna prošlost prema ženama.

12 HC Deb 25 November 2013 c-5-6WMS

osuđen na osnovu optužnice (kazna zatvora u trajanju do pet godina, novčana kazna ili obe sankcije) ili prekršajno (kazna zatvora u trajanju do šest meseci, novčana kazna koja ne prelazi zakonski maksimum, ili obe sankcije).

Prema Konvenciji Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine (član 34), ugovorne strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da bude inkriminisano „namerno ponašanje ponavljanjem pretnji upućenih drugom licu, koje uzrokuju da se lice plaši za svoju bezbednost“.¹³ U članu 2A. *Protection from Harassment Act* propisano je krivično delo „proganjanje“, koje postoji kada učinilac izvrši radnju kojom prekrši član 1. stav 1. Zakona i koja se svodi na proganjanje. Prema stavu 2, radnja učinioca predstavlja proganjanje drugog lica ukoliko: a) podrazumeva uznemiravanje lica, b) činjenje ili nečinjenje koje se vrši u vezi je sa proganjanjem, c) učinilac zna (ili bi trebalo da zna) da navedena radnja predstavlja uznemiravanje drugog lica. U stavu 3. navode se primeri činjenja ili nečinjenja koji su u određenim slučajevima povezani s proganjanjem: a) praćenje lica, b) kontaktiranje ili pokušaj da se kontaktira sa žrtvom na bilo koji način, c) publikovanje bilo koje izjave ili drugog materijala, d) obraćanje ili pokušaj obraćanja licu, e) nadgledanje interneta, mejlova i drugih oblika komunikacije datog lica, f) tumaranje unaokolo (na privatnim ili javnim mestima), g) ometanje poseda koji pripada oštećenom, h) posmatranje ili špijuniranje žrtve. Prema stavu 4. Zakona, okrivljeni se može osuditi prekršajno na kaznu zatvora u trajanju do 51 nedelje, na novčanu kaznu koja ne prelazi nivo pet na standardnoj skali, ili na obe sankcije.

U članu 4A predviđeno je krivično delo proganjanje koje uključuje strah od nasilja ili ozbiljno zastrašivanje lica ili uzrokovanje patnje. Prema stavu 1, ukoliko radnja učinioca predstavlja:

a) proganjanje ili

b) (i) u najmanje dva slučaja uzrokuje strah kod žrtve da će prema njoj biti primenjeno nasilje ili

(ii) ozbiljnu strepnju ili patnju koja ostvaruje suštinski negativan uticaj na uobičajene svakodnevne aktivnosti oštećenog¹⁴

13 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, dostupno na: <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>, stranici pristupljeno 3. 4. 2018.

14 Fraza „suštinski negativan uticaj na uobičajene svakodnevne aktivnosti“ nije definisana u članu 4A Zakona, pa je stoga formulisanje prepušteno sudskom tumačenju. Ipak, Ministarstvo unutrašnjih poslova ističe da dokaz ovakve aktivnosti učinioca predstavljaju sledeće činjenice: žrtva menja pravac kretanja do radnog mesta; traži od prijatelja i porodice da preuzmu decu iz škole (kako bi izbegla kontakt s progoniocem); primenjuje dodatne sigurnosne mere u njihovoj kući, seli se sa mesta stanovanja, fizički ili mentalno oboli; pogoršava učinak na poslu usled stresa; me-

– učinilac će se smatrati krivim ukoliko zna (ili bi trebalo da zna) da će njegova radnja izazvati strah kod oštećenog, ozbiljnu strepnju ili patnju

Prema st. 2. i 3. učinilac mora da zna da će data radnja kod oštećenog izazvati strah od nasilja, ozbiljnu strepnju ili patnju ukoliko bi svaka razumna osoba u datom slučaju shvatila da se kod oštećenog na taj način prouzrokuju navedena osećanja. Okrivljeni ima pravo na odbranu u skladu sa stavom 4. ukoliko dokaže da je radnja izvršena: a) radi sprečavanja ili otkrivanja krivičnog dela, b) na osnovu zakona ili odgovarajuće pravne norme, ili poštovanja određenih uslova ili zahteva koje nameće određeno lice u skladu sa zakonom i c) radi zaštite okrivljenog, nekog drugog lica, imovine okrivljenog ili imovine drugog lica. Prema stavu 5, okrivljeni se može osuditi na osnovu optužnice (kazna zatvora u trajanju do pet godina, novčana kazna ili obe sankcije) ili prekršajno (zatvorska kazna u trajanju do godinu dana, novčana kazna koja ne prelazi zakonski maksimum, ili obe sankcije).¹⁵

2.1.2. The Domestic Violence Bill 2014¹⁶

U martu 2013. vlada Velike Britanije usvojila je novu definiciju nasilja u porodici,¹⁷ koje se određuje kao: „svaki događaj ili obrazac ponašanja koji obuhvata kontrolu, prinudu, pretnju, nasilje ili zlostavljanje između lica starijih od 16 godina, koja su sadašnji ili bivši intimni partneri ili članovi porodice, nezavisno od pola ili seksualnosti.¹⁸ Između ostalog, zlostavljanje se može iskazati kao

nja način socijalizovanja ili prestaje da se socijalizuje (Protection from Harassment Act 2012, dostupno na: <https://www.gov.uk/government/publications/a-change-to-the-protection-from-harassment-act-1997-introduction-of-two-new-specific-offences-of-stalking>, stranici pristupljeno 15. 12. 2017).

15 Protection from Harassment Act 1997 – Legislation.gov.uk, dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40>, stranici pristupljeno 18. januar 2018.

16 Navedeni predlog zakona pročitani su u Donjem domu britanskog parlamenta 26. 2. 2014. godine. Prvo čitanje je početna faza za prihvatanje predloga zakona i, po pravilu, predstavlja formalnost. Sprovodi se bez rasprave, u bilo kom periodu zasedanja parlamenta, a nakon kraćeg čitanja naslova i pratećih odredaba Donji dom parlamenta publikovaće predlog zakona. Naredna faza je drugo čitanje, koje predstavlja prvu mogućnost za poslanike da debatuju o osnovnim principima i temama iz predloga zakona, ali The Domestic Violence Bill 2014 nikada nije došao do drugog čitanja u britanskom parlamentu.

17 Nova definicija je usvojena u skladu s konsultacijom Donjeg doma Britanskog parlamenta koja je održana između decembra 2011. i marta 2012. godine.

18 Deborah Tuerkheimer proširuje primenu zakonodavstva na radnje usmerene na porodicu ili nekog od ukućana (Turkheimer, 2004:19), dok Alfair S. Burke ograničava opseg na intimne partnere (Burke, 2007: 601). Burke smatra da je Deborino tumačenje preširoko, pa ukućanin može da traži samo građanskoopravno obeštećenje. Na taj način, specifičnost krivičnog dela nasilja u porodi-

psihičko, fizičko, seksualno, finansijsko i emotivno“. Prema shvatanju vlade, u datom momentu nisu sva ova ponašanja predstavljala krivična dela, što je direktno pogađalo žrtve nasilja u porodici, pa su stoga izvršiooci mogli da zlostavljaju njihove partnere bez straha od kazne. Osnovna pravna praznina u pozitivnom pravu ogledala se u tome da prisilna kontrola nije bila inkriminisana u Engleskoj i Velsu. U vladinoj definiciji prisilna kontrola definisana je kao: „bilo koja radnja ili model ponašanja koji uključuje fizički napad, pretnje, poniženja i zastrašivanja ili drugo zlostavljanje koje se preduzima radi povređivanja, kažnjavanja ili zastrašivanja žrtve“. ¹⁹ Činjenica da je vladina definicija već u upotrebi omogućila lakši prelaz u novi krivičnopravni režim. ²⁰

Predlog zakona o nasilju u porodici (The Domestic Violence Bill 2014) predviđa da učinilac može da bude uhapšen zbog jednog slučaja zlostavljanja, ili više njih, koje obuhvata radnje navedene u vladinoj definiciji, ali se ne ograničava samo na njih. Kada je reč o objektivnom elementu krivičnog dela, navedeni nacrt zakona odabrao je pristup koji zahteva da okrivljeni izvrši radnju koja se svodi na nasilje u porodici ²¹ i usko definiše korišćenje vladine definicije, pa su prinuda i kontrola obavezan element, a ne samo primer takvog ponašanja. ²² U slučajevima gde je zlostavljanje isključivo psihičko, finansijsko ili emocionalno i gde nije uzrokovano fizičko ili psihičko narušavanje zdravlja, tužilaštvu je omogućeno da izbegne raspravu o prirodi psihijatrijskog poremećaja ili ispitivanja žrtve.

U pogledu subjektivnog elementa krivičnog dela, ²³ *The Domestic Violence Bill* predviđa nameru da se uzrokuje fizičko ili psihičko narušavanje zdravlja

ci neće biti izgubljena, jer će njegova primena biti ograničena na sadašnje ili bivše supružnike ili partnere, kao i na odnose koje odlikuje izolacija ili finansijska zavisnost. Prema njenom shvatanju, u meri u kojoj definiše odnos između izvršiooca i žrtve, vladinu definiciju, a samim tim i odredbe predloga zakona, ne bi trebalo prihvatiti.

19 The Domestic Violence (Legal Framework) Bill 2013-14, dostupno na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmhansrd/cm140226/debtext/140226-0001.htm#14022692000001>, stranici pristupljeno 20. 11. 2017.

20 Takva definicija uključuje seksualno nasilje koje se sasvim pravilno ubraja u grupu specifičnih krivičnih dela. Iako nije moguće posvetiti posebnu pažnju ovom osobitom aspektu nasilja u porodici, sasvim je jasno da se takva radnja može primeniti kao sredstvo prinude ili kontrole.

21 Član 1(1) (a) i (c).

22 Član 1(1) (d) i (2).

23 *Actus reus*, koji se definiše „kao čin na kome se krivično delo zasniva“, obuhvata sve elemente u pojmu krivičnog dela osim mentalnog (psihičkog) elementa, odnosno *mens rea*. Prema opšteprihvaćenom shvatanju u literaturi, *mens rea* ima izvesne oblike psihičkog stanja, ali je ipak u većoj meri psihički odnos učinioca prema delu. Naime, ovaj element u određenom smislu predstavlja psihičko stanje jer pretpostavlja uračunljivost učinioca, kao i zbog uključivanja u *mens rea* izvesnih pojmova moralne krivice (Delić, 2009: 230)

žrtve.²⁴ Uprkos zahtevu da radnja podrazumeva prinudu ili kontrolu, suština namere da se kontroliše ostala je neodređena i previše usmerava pažnju na žrtvu. Takođe, predlog zakona predviđa da okrivljeni „zna (ili bi trebalo da zna) da njegov ponašanje predstavlja nasilje u porodici“.²⁵ Ovo, kao i zahtev da postoji namera da se uzrokuje povreda, može da ograniči opseg krivičnog dela. Prema J. Youngs, malo je verovatno da će javnost Velike Britanije shvatiti šta zapravo potpada pod vladinu definiciju, mada može da spozna mogućnost da se takva radnja primeni radi prisiljavanja drugog lica. Iako pojedini okrivljeni poseduju ovo znanje, to je ipak arbitrarna odrednica za krivičnu odgovornost (Youngs, 2015: 66–69).²⁶ Navedeni zakonski nacrt karakterističan je i po tome što predviđa da se optuženi može osuditi na kaznu zatvora u trajanju do 14 godina.²⁷

2.1.3. *Serious Crime Act iz 2015. godine*

Nakon što je vlada Velike Britanije 2013. usvojila novu definiciju nasilja u porodici, usvojen je zakon koji uređuje krivično delo kontrole ili prinudnog ponašanja prema intimnom partneru ili članu porodice. Zakon je stupio na snagu 29. decembra 2015, a krivično delo je kreirano na osnovu konsultacije pod nazivom *Strengthening the Law on Domestic Abuse* iz avgusta 2014. godine.²⁸ Maksimalna kazna za osuđenog iznosi pet godina zatvora, novčana kazna ili oboje. U martu 2015. godine, Ministarstvo unutrašnjih poslova je u svom izveštaju na sledeći način sumiralo zakonsku poziciju pre novog krivičnog dela.

Nenasilno prinudno ponašanje koje podrazumeva dugoročni oblik zlostavljanja može da ne predstavlja fizički napad (*common assault*),²⁹ koji zahteva da se žrtva uplaši neposredne primene nasilja. Neki oblici nenasilnog zlostavljanja u porodici mogu biti obuhvaćeni zakonodavstvom koje reguliše proganjanje

24 Član 1(1)(b).

25 Član 1(2)(b).

26 Subjektivni element kod kontrole ili prinudnog ponašanja kasnije je ipak razrađen u članu 76. stav 5. *Serious Crime Act* iz 2015. godine.

27 Član 1(6)(b)

28 Iako nije striktno deo zakonodavnog procesa, period konsultacija nastupa pre nacrta zakona. Najpre se unutar vlade konsultuju administracije u Škotskoj, Velsu i Severnoj Irskoj, a zatim i sindikati i trgovinska udruženja. U navedenoj konsultaciji vlada Velike Britanije je postavila sledeća pitanja: Da li pozitivno pravo obezbeđuje dovoljnu zaštitu za žrtve nasilja u porodici? Na koji način se može osnažiti pravo? Kako da se praktično primene nova rešenja? Da li pozitivno pravo adekvatno obuhvata vladinu definiciju nasilja u porodici iz 2013. godine?

(*Strengthening the law on domestic abuse*, dostupno na: <https://www.gov.uk/government/consultations/strengthening-the-law-on-domestic-abuse>, stranici pristupljeno 26. 12. 2017.)

29 Član 39. *Criminal Justice Act* iz 1988. godine.

ili uznemiravanje. U svakom slučaju, dato zakonodavstvo ne primenjuje se eksplicitno na prinudu i kontrolu ponašanja u intimnim odnosima i nije formulisano da obuhvati dinamičnu eksploataciju intimnih odnosa radi kontrole partnera, naročito kada je veza u toku. Element kontrole nije odlika proganjanja i uznemiravanja, koje generalno ima za cilj da zastraši, odnosno da prouzrokuje strah. Zlostavljanje u porodici subverzivnije je od proganjanja i zahteva dodatnu zaštitu kada učinioci vrše zastrašivanja pod vidom bliske veze, ili kada partner prikriva zlostavljanje jer pretpostavlja da žrtva, uprkos svemu, verovatno želi da nastavi vezu.³⁰

Krivično delo kontrola ili prinudno ponašanje prema intimnom partneru ili članu porodice propisano je u članu 76. navedenog zakona. Prema stavu 1, učinilac vrši krivično delo ako: a) više puta ili kontinuirano primenjuje prinudu ili kontrolu prema oštećenom, b) su u tom periodu učinilac i oštećeni lično povezani, c) je data radnja ostvarila ozbiljan uticaj na oštećenog i d) učinilac zna ili bi trebalo da zna da će takvo ponašanje imati ozbiljne posledice po oštećenog.

Preostali stavovi datog člana definišu različite aspekte stava 1. Na primer, „lična povezanost“ podrazumeva da su učinilac i oštećeni bili (odnosno trenutno jesu) u intimnoj vezi, ili su članovi iste porodice (stav 2). Definicija „iste porodice“ fokusira se na vezu sa intimnim partnerom, ali je ipak formulisana veoma široko u stavu 6. To uključuje slučajeve gde su učinilac i oštećeni u braku ili u građanskoj vezi (ili su to bili), pristali su da se venčaju, roditelji su istog deteta, imaju odgovornost roditelja za isto dete, ili je reč o rođacima. „Ozbiljan uticaj“ podrazumeva da je kod oštećenog u najmanje dva slučaja izazvan strah da će prema njemu biti primenjeno nasilje ili je uzrokovana ozbiljna strepnja ili patnja, koje ostvaruju suštinski negativan efekat na njegove uobičajene svakodnevne aktivnosti (stav 4) (Douglas, 2015: 443). Iako ovaj pojam nije definisan zakonom, Ministarstvo unutrašnjih poslova „negativan uticaj na svakodnevne aktivnosti“ određuje na isti način kao i kod člana 4A Zakona o zaštiti od uznemiravanja iz 1997. godine.³¹

Radi razjašnjenja stava 1. tačka d, u stavu 5. je propisan objektivan test znanja, koji objašnjava da izraz „trebalo bi da zna“ označava da bi svaka razumna osoba u istovetnom slučaju imala znanje o tome. U stavu 8. predviđen je obrnuti teret dokazivanja, gde učinilac može da dokaže da je verovao da je njegova radnja bila u najboljem interesu oštećenog i da je dato ponašanje pod tim

30 Fact sheet – Domestic Abuse Offence, dostupno na: http://www.rhianbowendavies.com/wp-content/uploads/2016/01/Fact_sheet_-_Domestic_Abuse_Offence_-_Act.pdf, stranici pristupljeno 10. 1. 2018.

31 Controlling or Coercive Behaviour in an Intimate or Family Relationship, dostupno na: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482528/Controlling_or_coercive_behaviour_-_statutory_guidance.pdf, stranici pristupljeno 12. 1. 2018.

okolnostima bilo razumno. Odbrana će biti zadovoljavajuća ako okrivljeni iznese značajne dokaze o činjenicama relevantnim za odbranu, a da suprotna tvrdnja nije dokazana izvan razumne sumnje (stav 9).³²

U stavu 11. propisano je da okrivljeni može biti osuđen na osnovu optužnice (kazna zatvora u trajanju do pet godina, novčana kazna ili obe sankcije) ili prekršajno (kazna zatvora u trajanju do godinu dana, novčana kazna ili obe sankcije).³³

2.2. Ruska Federacija

U Ruskoj Federaciji nema posebnih zakona posvećenih nasilju u porodici, a u normativnim pravnim aktima odsustvuje legitimno definisanje datog termina. Niz ruskih pravnih teoretičara fizičko nasilje definiše kao realno ili potencijalno uzrokovanje fizičkih povreda čoveka. Može se sastojati u nanošenju udara, ranjavanju i drugom napadu na telo primenom fizičke sile, hladnog i vatrenog oružja ili drugih predmeta, tečnosti, a takođe i oštećenjem unutrašnjih ljudskih organa bez povređivanja spoljašnjeg tkiva, trovanjem ili opijanjem omamljujućim sredstvima (Бессчетнова, 2015: 51).

Prema A. S. Sinelnikovu, nasilje u porodici predstavlja povremeno ponavljanje incidenata različitih oblika fizičkog, seksualnog, psihološkog i ekonomskog nasilja (Синельников, 2003: 92). E. P. Agapov ističe da je nasilje u porodici umišljajno narušavanje fizičkog i /ili psihičkog integriteta i stradanje članova porodice, uključujući pretnje izvršenjem takvih radnji, prinudu i lišenje slobode. To znači da je nasilje radnja kojom se ostvaruje neograničena vlast nad čovekom, potpuna kontrola njegovog ponašanja, misli i osećanja (Агапов, 2010:185). R. G. Petrova smatra da porodično nasilje podrazumeva agresivne i neprijateljske radnje prema članovima porodice, usled kojih objektu nasilja mogu biti nanete povrede, traume, poniženje i smrt. To je emocionalno ili fizičko vređanje ili pretnja

32 Razlozi za navedeni vid odbrane okrivljenog definisani su u Objašnjenju odredaba Predloga zakona o teškim krivičnim delima od 24. 2. 2015. godine (Serious Crime Bill, Explanatory Notes on Commons Amendments, član 20. tačka d.). Iako okrivljeni u datom slučaju vrši kontrolu ili prinudno ponašanje, navedena radnja je razumna i opravdana jer je izvršena u želji da se zaštite interes, lična bezbednost i medicinske potrebe oštećenog. S druge strane, u Objašnjenju odredaba Zakona o teškim krivičnim delima (Serious Crime Act, Explanatory Notes, član 312), navedeni pojam je preciziran. Odbrana ima za cilj da obuhvati npr. okolnosti kada je neko bio negovatelj mentalno obolelog supružnika, koji zbog zdravstvenog stanja morao da boravi u kući ili da uzima lekove, radi sopstvene zaštite i u ličnom interesu. U tom kontekstu, ograničavanje kretanja bračnog partnera može se shvatiti kao kontrola, ali će se pod datim okolnostima smatrati razumnim. (Serious Crime Act 2015 - Explanatory Notes), dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/notes>, stranici pristupljeno 12. 12. 2017.

33 Serious Crime Act 2015, dostupno na: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/pdfs/ukpga_20150009_en.pdf, stranici pristupljeno 12. 12. 2017.

fizičkim ponižavanjem koja postoji unutar porodice i uključuje supružnike, bivše bračne partnere, roditelje, decu, unuke i dr. (Петрова, 2007: 108). Prema shvatanju V. A. Ramiha, nasilje u porodici podrazumeva agresivne i neprijateljske radnje prema članovima porodice, usled kojih objektu nasilja mogu biti pričinjene povrede, traume, poniženja, a nekada i smrt.³⁴ M. Zaharova zapaža da je porodično nasilje sistem ponašanja jednog člana porodice za formiranje i očuvanje vlasti i kontrole nad drugim članovima porodice.³⁵

U ruskom krivičnom zakonodavstvu postoji nekoliko članova koji se najčešće primenjuju u slučaju nasilja u porodici: 1) član 112. – umišljajno oštećenje zdravlja srednje težine, 2) član 115. – umišljajno lako oštećenje zdravlja, 3) član 116. – nanošenje udaraca, 4) član 119. – pretnja ubistvom ili teškim oštećenjem zdravlja, 5) član 117. – zlostavljanje.³⁶

U novembru 2014. godine, Savet Federacije Rusije predao je Državnoj dumi Predlog federalnog zakona o unošenju izmena u Krivični zakonik RF, koji propisuje izdvajanje nasilja u porodici u posebnu strukturu krivičnog dela i uvećanje kazne za analogne radnje u trajanju do tri godine. Ispravke predviđaju unošenje dopuna u čl. 115. (umišljajno izazivanje lakšeg oštećenja zdravlja), 116. (nanošenje udaraca) i 117. (zlostavljanje), koje će propisivati oštrije sankcije za lica koja izvrše protivpravne radnje prema svojim srodnicima ili bivšim srodnicima. Trenutno, dati članovi ne sadrže formulacije koje se odnose na nanošenje povreda srodnicima, a maksimalna kazna u čl. 116. i 117. KZ iznosi dve godine zatvora.³⁷

U ruskom zakonodavstvu odsustvuju neophodni pravni mehanizmi reagovanja na nasilje u porodici, a sam pojam je sužen do krajnjih formi tog krivičnog dela. Pravosudni organi se aktiviraju u slučaju ubistva ili nanošenja teških povreda ili povreda srednje težine. U svim ostalim situacijama nasilje u porodici spada u dela gde se postupak pokreće po privatnoj tužbi (član 115. – umišljajno izazivanje lakšeg oštećenja zdravlja i član 116. – nanošenje udaraca). Ukoliko zakonski nacrt bude prihvaćen, izvršioci nasilnih radnji biće pozvani na adekvatnu krivičnu odgovornost, a dela vezana za nasilje u porodici prevedena u kategoriju dela za koja se postupak pokreće po službenoj dužnosti. To znači da će na prikuplja-

34 От ненасилия в семье – к ненасилию в обществе, dostupno na: <http://www.auditorium.ru>, stranici pristupljeno 12. 1. 2018.

35 Представитель не поможет – Новая Адвокатская Газета, dostupno na: <http://www.advgazeta.ru/rubrics/15/722>, stranici pristupljeno 15. 1. 2018.

36 Krivični zakonik Ruske Federacije, „Službeni glasnik“, broj 63-ФЗ.

37 Нужен ли нам закон о домашнем насилии?, dostupno na: <http://rvs.livejournal.com/451034.html>, stranici pristupljeno 5. 1. 2018.

nju dokaza i pripremi neophodnih dokumenata za sudsku raspravu biti angažovani pravosudni organi, a ne oštećeni članovi porodice.³⁸

Državna дума RF je 28. septembra 2016. pokrenula raspravu o Predlogu zakona o sprečavanju nasilja u porodici u kome se predviđaju dve grupe normi koje zabranjuju nasilniku da se približi žrtvi i kontaktira s njom, direktno ili preko interneta, kao i povraćaj imovine koju je učinilac protivzakonito oduzeo oštećenom. Prvu grupu odredaba može primeniti policija, na osnovu prijave nasilja u porodici, a pitanja o nadoknadi štete i kompenzacijama rešavaće sud. Osim toga, sud može obavezati nasilnika da posećuje psihologa specijalizovanog za nasilje u porodici. Ovaj zakonski projekat može da osigura prava žrtava porodičnog nasilja na besplatnu pravnu pomoć i mogućnost dobijanja privremenog stambenog prostora.³⁹

Ipak, do danas u Rusiji ne postoji poseban zakon protiv nasilja u porodici, kao u nekim drugim državama. Bez obzira na regularnu pojavu sličnih inicijativa, Državna дума nije odobrila nijedan predlog zakona koji se odnosi na zaštitu žrtava i kažnjavanje nasilja u porodici. Prvi zakonski tekst koji unosi promene je Federalni zakon od 3. 7. 2016,⁴⁰ kojim se menja Krivični zakonik u pogledu krivičnog dela nanošenje udaraca iz člana 116. KZ. Prema novoj verziji odredbe, „udaranje ili izvršenje drugih nasilnih radnji koje pričinjavaju bol, ali ne povlače posledice predviđene u članu 115. KZ, koje su usmerene prema bliskim licima ili se vrše iz huliganskih pobuda, političke, ideološke, rasne, nacionalne ili religiozne mržnje ili neprijateljstva, ili iz mržnje ili neprijateljstva prema nekoj socijalnoj grupi – kažnjava se obaveznim radom u trajanju do trista šezdeset časova, popravnim radom do jedne godine, ograničenjem slobode do jedne godine, prinudnim radom do dve godine, zadržavanjem do šest meseci ili lišenjem slobode do dve godine“. Pod bliskim licima podrazumevaju se bliži srodnici (suprug, supruga,

38 Eksperti su se razišli u mišljenjima o potrebi takvog strožeg zakonodavstva, ali smatraju da su otvorenost i publicitet ovog problema neophodni. S. Markov navodi da će takva mera (kazna zatorora do tri godine) negativno uticati na oštećene ukoliko porodica na duži period ostaje bez hranitelja. Kazna od dve godine već je veoma duga i stvara takav osećaj kao što je žalost prebijenih žena za muževima. Ta žalost i racionalni razlozi (novac za porodicu, očinstvo i dr.) pretvaraju kaznu za prestupnika u kažnjavanje žrtve. Borba s tim problemom ne treba da se odvija pooštavanjem kazni, već propagandom i publicitetom, a postojanje propagandnih udruženja omogućiće kontrolu takvih porodica kako bi svi prošli psihološku rehabilitaciju. Neophodno je obezbediti ženama da otvoreno i bez straha govore o nasilju u porodici („За домашнее насилие предлагают сажать на 3 года“, dostupno na: <http://izvestia.ru/news/580116>, stranici pristupljeno 25. 1. 2018).

39 Госдума рассмотрит законопроект о профилактике домашнего насилия, dostupno na: <https://takiedela.ru/news/2016/09/28/zakonopro/>, stranici pristupljeno 15. 1. 2018.

40 N 323-ФЗ

roditelji, deca, usvojlac, usvojenik, rođena braća i sestre, deda, baba, unuci), starijalac, a takođe i lica koja vode domaćinstvo sa učiniocem.⁴¹

Prilikom primene fizičkog nasilja, koje ne prouzrokuje ozbiljno oštećenje zdravlja, primenjuje se nekoliko članova Krivičnog zakonika RF. U slučaju umišljajnog nanošenja lakih telesnih povreda koje su izazvale privremeno oštećenje zdravlja, ili neznatan neprekidan gubitak opšte radne sposobnosti (član 115. stav 1. KZ), propisana je novčana kazna do 40.000 rubalja, obavezan rad, popravni rad ili zadržavanje do četiri meseca. U skladu sa tačkom 8. Medicinskih kriterijuma određivanja stepena težine povrede, predviđenih naredbom Ministarstva zdravlja RF od 24. 4. 2008,⁴² u privremeno oštećenje zdravlja spada privremeno narušavanje funkcija organa i/ili sistema organa (privremena nesposobnost za rad) u trajanju do tri nedelje od momenta pričinjene povrede (zaključno sa 21. danom).⁴³ Pod neznatnim neprekidnim gubitkom opšte radne sposobnosti podrazumeva se neprekidni gubitak opšte radne sposobnosti manji od 10%.⁴⁴

2.3. Nemačka

U Ustavu SR Nemačke iz 1949. godine predviđene su mere za zaštitu svih osnovnih prava i sloboda čoveka, nezavisno od nacionalnosti, rase i državljanstva. Ženama, deci i starijim osobama garantovana je zaštita od svih oblika fi-

41 УК РФ, Статья 116. Побои, dostupno na: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/6dba187564f6295ba160042bed507b2a62939c22/, stranici pristupljeno 22. 1. 2018.

42 № 194н.

43 Ответственность за домашнее и соседское насилие, dostupno na: <http://gosurburo29.ru/law-news/drugie-voprosyi/domestic-violence1>, stranici pristupljeno 16. 1. 2018.

44 Da bismo razjasnili kako se određuju procenti gubitka radne sposobnosti, navešćemo nekoliko primera iz navedenog dokumenta. Tako, odsustvo jedne ušne školjke ili njenog dela [1/3 i više] sve doći o 15% gubitka radne sposobnosti, tj. o oštećenju zdravlja srednjeg stepena (moguća je kazna lišenja slobode u trajanju do tri godine, u skladu sa članom 112. KZ RF). Ako su izgubljena 2-3 zuba, onda gubitak radne sposobnosti iznosi 5% (lakša povreda), a ako je reč o 4–6 zuba, onda je to 10% (oštećenje zdravlja srednje težine). U skladu sa tačkom 9. navedenih kriterijuma, površinske povrede kao što su ogrebotina, modrica, ozleda mekog tkiva koja uključuje modricu i hematoma, površinska rana i druge povrede koje ne povlače sa sobom privremeno oštećenje zdravlja ili neznatni neprekidni gubitak opšte radne sposobnosti – određuju se kao povrede koje ne pričinjavaju štetu zdravlju. Upravo takve povrede obično se odnose na „nanošenje udaraca“ (član 116. KZ RF). Kažnjavanje za nanošenje udaraca praktično je isto kao i za lakše oštećenje zdravlja, samo što maksimalni rok zadržavanja ne iznosi četiri meseca, već šest meseci. Očigledno je da sankcije za takve povrede ne možemo nazvati dovoljno preciznim, tim pre što pozivanje na krivičnu odgovornost predstavlja važan element preventivnog i vaspitnog uticaja, a takođe i dokazivanja nesavesnog ponašanja člana porodice. (Ответственность за домашнее и соседское насилие, dostupno na: <http://gosurburo29.ru/law-news/drugie-voprosyi/domestic-violence1>, stranici pristupljeno 16. 1. 2018).

zičkog i psihičkog nasilja, što je izraženo u članu 2. stav 1: „Svako ima pravo na slobodan razvoj svoje ličnosti ako ne narušava nasilno prava drugog lica, ustavni poredak ili moralne norme“, i stav 2: „Svako ima pravo na život, slobodu i zaštitu od nanošenja povrede.“

Građanski zakonik Nemačke iz 1997. godine uveo je zabranu silovanja supruge i zabranu nasilja u procesu vaspitanja, uz formiranje specijalne građanske odgovornosti (član 1631. stav 2. Građanskog zakonika Nemačke). Određeni uticaj u toj oblasti ima i Zakon o zaštiti od nasilja (*Gewaltschutzgesetz*) iz 2001. godine,⁴⁵ koji oštećenom obezbeđuje brzu i jednostavnu sudsku zaštitu nakon iseljavanja nasilnika iz zajedničkog stambenog prostora.

Osim navedenog zakona, svaka od 16 federalnih jedinica Nemačke (*Länder*) ima zakonodavstvo koje se odnosi na policiju. Zakon o policiji države Baden-Virtemberg u čl. 1. i 3. navodi da policija može da primenjuje „posebne mere“ u formi *Platzverweis* (naredbe o udaljenju). U skoro polovini slučajeva (47,3%) naredba o udaljenju izriče se u trajanju od nedelju dana, a u 24,4% slučajeva u trajanju od dve nedelje do tri meseca. Iako, u načelu, *Platzverweis* predstavlja dobru ideju, ova mera podrazumeva isuviše kratko udaljenje u poređenju sa sudskim nalogom iz Velike Britanije, koji isključuje izvršioca iz stambenog objekta u trajanju od više godina (U. Smartt, H. Kury, 2007: 1274).

Ipak, najvažniji zakonski akt za pokretanje policijske intervencije u slučaju nasilja u porodici predstavlja Krivični zakonik Nemačke, koji ne predviđa posebno krivično delo nasilja u porodici, već je ovaj pojam obuhvaćen krivičnim delom nanošenje telesnih povreda (član 223. KZ) i sličnim krivičnim delima iz poglavlja 17. (krivična dela protiv telesne neprikosnovenosti).⁴⁶

U članu 225. Krivičnog zakonika Nemačke propisano je krivično delo protivpravni odnos sa šticenikom (*Mißhandlung von Schutzbefohlenen*). Prema stavu 1, pasivni subjekt je maloletnik ili lice bez zaštite (usled nemoći ili bolesti) i može imati neku od sledećih odlika: a) nalazi se pod nadzorom ili starateljstvom učinioca, b) predstavlja jednog od njegovih ukućana, c) predat mu je od strane staratelja na brigu i čuvanje i d) potčinjen mu je u granicama službenih ili radnih dužnosti. Učinilac koji ovo lice muči, grubo zloupotrebljava (*mißhandelt*) ili svesno zanemaruje dužnost da se brine o njemu, čime oštećuje njegovo zdravlje – kazniće se lišenjem slobode u trajanju od šest meseci do deset godina. Pokušaj je kažnjiv, a prema članu 225. stav 3. KZ, zajedno s radnjama iz stava 1, ustanovljava se odgovornost i za teže posledice. „Učinilac će se kazniti lišenjem slobode u tra-

45 BGBl. I S. 3513.

46 Current Legal Framework: Domestic Violence in Germany, dostupno na: <http://www.impowr.org/content/current-legal-framework-domestic-violence-germany>, stranici pristupljeno 30. 3. 2018.

janju od najmanje godinu dana ako svojom radnjom dovede štićenika u opasnost od nastupanja: a) smrti ili teškog oštećenja zdravlja i b) ozbiljnog oštećenja fizičkog ili psihičkog razvoja.“ Prema stavu 4: „U lakšim slučajevima iz stava 1. može se izreći lišenje slobode od tri meseca do pet godina, a u lakšim slučajevima iz stava 3. može se izreći lišenje slobode od šest meseci do pet godina.“

U literaturi se ističe da su obeležja date odredbe sama po sebi dovoljna i da nema potrebe za dodatnim objašnjenjima. U svakom slučaju, tumačenju ipak podležu:

a) četiri izdvojena oblika zaštitničkog odnosa (starateljstva) zato što odnos između učinioca i oštećenog treba posmatrati kao pravni, a ne kao faktički,

b) pojam protivpravnih činjenja (nečinjenja) izvršenih prema štićeniku, tj. mučenje (*qualt*), zloupotreba, izopačeno ponašanje i svesno zanemarivanje dužnosti štetno po zdravlje štićenika, koje odlikuju osobito niske pobude. U stavu 3. ova radnja je pretvorena u teško krivično delo zbog posebnog minimuma – zatvorske kazne u trajanju od najmanje godinu dana. U stavu 4. primenjuju se pravila za odmeravanje kazne (Regelbeispiele) (Жалинский, 2006: 392–393).

Nemačka je među prvim zemljama koje su potpisale Istanbulsku konvenciju na ceremoniji održanoj 2011. godine. Ipak, prošlo je više godina dok konvencija nije ratifikovana (12. 10. 2017), jer nisu mogle da budu implementirane sve njene odredbe. Dana 1. 4. 2016. godine vlada Nemačke donela je Predlog zakona kojim su učinjeni napor da se nemački Krivični zakonik dopuni odredbama koje se odnose na krivična dela protiv polne slobode.⁴⁷ Dati nacrt se odnosi na član 179. KZ Nemačke koji inkriminiše zlostavljanje lica koja nisu u stanju da pruže otpor usled mentalne ili fizičke onesposobljenosti, ili „dubokog poremećaja svesti“.

Drugi cilj Nacrta zakona bila je implementacija zahteva iz konvencije koji podrazumevaju zaštitu žena od svih oblika nasilja (sprečavanje, krivični progon i eliminisanje nasilja prema ženama i nasilja u porodici). Konvencija u članu 36. obavezuje strane ugovornice da preduzmu neophodne zakonodavne mere koje obezbeđuju kriminalizaciju svake prisilne radnje seksualnog karaktera.⁴⁸

47 Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Strafgesetzbuches – Verbesserung des Schutzes der sexuellen Selbstbestimmung, Drucksache 162/16.

48 Dana 17. marta 2016. godine, Donji dom nemačkog parlamenta raspravljao je o jednom starijem Nacrtu zakona koji je imao sličan cilj kao i Predlog zakona vlade Nemačke, jer je trebalo da dopuni Krivični zakonik krivičnim delima protiv polne slobode (Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Strafgesetzbuches zur Verbesserung des Schutzes vor sexueller Misshandlung und Vergewaltigung, [BT-Drs.] 18/5384.) Nacrt zakona sastavila je politička stranka Savez 90/Zeleni, ali nije bilo predviđeno da o tome raspravlja Komitet za pravne poslove Bundestaga u narednih deset nedelja. U takvim slučajevima pravila procedure predviđaju da parlamentarna grupa može da in-

Navedeni predlog zakona onemogućava upotrebu prinude i inkriminiše situacije u kojima žrtva ne očekuje napad, ne može da se odbrani ili odbija da pristane na seksualni akt, bilo verbalno, bilo načinom ponašanja (npr. plakanjem ili ukočenim položajem).⁴⁹ U julu 2016. Bundestag je usvojio novi zakon koji redefiniše pojam silovanja iz člana 177. KZ, tako da on obuhvata i slučajeve kada žrtva odbija da pristane na seksualni akt, ali nije u stanju da pruži fizički otpor.⁵⁰ Pravo poznato pod nazivom *Nein heißt Nein* („ne znači ne“)⁵¹ inkriminiše svaki oblik seksualnog odnosa bez pristanka žrtve.⁵²

3. Završna razmatranja

Nasilje u porodici ugrožava osnove bezbednosti društva, podriiva moralne principe i ispoljava se krajnje negativno na razvoj zemlje u celini. Najsloženije su promene uobičajenih društvenih stereotipa koji dovode do rodni nejednakosti, prisutnih u svim državama. Savremena nacionalna zakonodavstva u oblasti sprečavanja nasilja u porodici, na prvi pogled, prikazuju se veoma raznovrsno i različito od obrazaca koje predlažu međunarodni eksperti.

U skladu sa članom 15. Istanbulske konvencije, na osnovu mera protiv nasilja u porodici (*Domestic violence protection orders – DVPO*) u Engleskoj i Velsu je uvedena specijalizovana obuka za nadležne policijske službenike, javne tužioce i sudije. Na osnovu šeme za informisanje o nasilju u porodici (*Domestic violence disclosure scheme – DVDS*), građanima je, pod određenim uslovima, omogućen pristup podacima iz policijske evidencije. *The protection from Harassment Act* iz 1997. navodi primere „proganjanja“, koje može da podrazumeva praćenje, kontaktiranje ili pokušaj da se kontaktira sa žrtvom, kao i slične radnje, na način koji može osetno da ugrozi lični život osobe prema kojoj se radnje preduzimaju. Navedeni zakon uvodi pojam „ozbiljno zastrašivanje lica ili uzrokovanje

terveniše, nakon čega parlament raspravlja o Nacrtu zakona. (Global legal monitor, dostupno na: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/germany-overhaul-of-criminal-law-relating-to-sexual-offenses/>, stranici pristupljeno 1. 4. 2018.)

49 Global legal monitor, dostupno na: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/germany-overhaul-of-criminal-law-relating-to-sexual-offenses/>, stranici pristupljeno 1. 4. 2018.

50 *Fünzigstes Gesetz zur Änderung des Strafgesetzbuches-Verbesserung des Schutzes der sexuellen Selbstbestimmung, Teil I* [BGBl I] Nr. 52/16.

51 Treba istaći da su o niskoj samokontroli kao faktoru kriminaliteta pisali R. Ross i E. Fabiano, koji su ukazali na to da se pojedinci razlikuju u sposobnosti da zastanu i razmisle pre nego što ih impuls navede da izvrše delo (Ignjatović, 2009: 91).

52 *The GULS Law Review*, dostupno na: <http://gulawreview.org/entries/criminal/nein-hei%C3%9Ft-jetzt-wirklich-nein-finally-no-means-no>, stranici pristupljeno 2. 4. 2018.

patnje koja ostvaruje suštinski negativan uticaj na uobičajene svakodnevne aktivnosti oštećenog⁵³. Dati pojam preciziran je u uputstvu Ministarstva unutrašnjih poslova Velike Britanije i podrazumeva slučajeve kada žrtva menja pravac kretanja do radnog mesta (kako bi izbegla kontakt sa progonoceom); primenjuje dodatne sigurnosne mere u kući ili se seli sa mesta stanovanja; fizički ili mentalno oboli; pogoršava učinak na poslu usled stresa; menja način socijalizovanja ili prestaje da se socijalizuje.

Imajući u vidu navedene posledice, ruskim Predlogom zakona o sprečavanju nasilja u porodici iz 2016. predviđa se mogućnost da sud obaveže nasilnika da posećuje psihologa specijalizovanog za nasilje u porodici, pravo žrtava nasilja u porodici na besplatnu pravnu pomoć, povraćaj imovine koju je učinilac protivzakonito oduzeo oštećenom i mogućnost dobijanja privremenog stambenog prostora. S druge strane, poput ruskog krivičnog zakonodavstva, Krivični zakonik Nemačke ne predviđa posebno krivično delo nasilja u porodici, već je ovaj pojam obuhvaćen krivičnim delom nanošenje telesnih povreda (član 223. KZ) i sličnim krivičnim delima iz poglavlja 17. (krivična dela protiv telesne neprikosновенosti). Određeni uticaj u toj oblasti ima i Zakon o zaštiti od nasilja (Gewaltschutzgesetz) iz 2001. godine,⁵³ koji oštećenom obezbeđuje brzu i jednostavnu sudsku zaštitu nakon iseljavanja nasilnika iz zajedničkog stambenog prostora.

4. Literatura

- Агапов, Е. П. (2010). *Семьеведение: учебное пособие*, Москва: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К^о».
- Афонькин, Г. П. (2013). „Современные проблемы правового обеспечения уголовной ответственности за семейное (домашнее) насилие в России“, *ВВ: Российское полицейское право*, 3, str. 56–74.
- Бессчетнова, О. В. (2015). „Физическое насилие к детям в семье как социальная проблема современности“, *Теория и практика социальной работы: история и современность*, стр. 51–56.
- Burke, A. (2007). „Domestic Violence as a Crime of Pattern and Intent“, *George Washington Law Review*, str. 552–612.
- Delić, N. (2009) Општи pojam krivičnog dela u Krivičnom zakoniku Srbije, *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja*, str. 223–243.
- Douglas, H. (2015) Do we need a specific domestic violence offence?, *Melbourne University Law Review*, str. 434–471.

53 BGBl. I S. 3513.

- Елфимова, Е. И. (2013). „Правовые проблемы борьбы с домашним насилием“, *Противодействие преступности и дифференциация уголовной ответственности*, 2, str. 154–159.
- Ignjatović, Đ. (2009). *Teorije u kriminologiji*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Jovanović, S. (2012). „Nasilje u porodici“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1–2, str. 245–263.
- Jovašević, D. (2006). *Leksikon krivičnog prava*, Beograd: Službeni glasnik.
- Петрова, Р. Г. (2007). *Гендерология и феминология: учебное пособие*, Москва: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°».
- Синельников, А. С. (2003). *Выученные уроки: Подростки и проблема насилия в семье. Обыкновенное зло: исследования насилия в семье*, Москва: Едиториал УРСС.
- Smartt, U., Kury, H., (2007). Domestic Violence: Comparative Analysis of German and U.K. Research Findings. *Social Science Quarterly*, 5, str. 1263–1280.
- Tuerkheimer, D. (2004). Recognising and Remediating the Harm of Battering, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 4, str. 959–1032.
- Woodhouse, J., Dempsey N. (2016). *Domestic violence in England and Wales*, London: House of Commons Library.
- Youngs, Y. (2004). Domestic Violence and the Criminal Law: Reconceptualising Reform, *The Journal of Criminal Law*, 1, str. 55–70.
- Зубрицкая, А. С. (2009). Особенности психологической помощи женщинам, пострадавшим от домашнего насилия, *Вестник ПГЭУ*, 3, str. 77–87.
- Жалинский, А. Е. (2006). *Современное немецкое уголовное право*, Москва: Проспект.

Internet izvori

- Controlling or Coercive Behaviour in an Intimate or Family Relationship, dostupno na: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/482528/Controlling_or_coercive_behaviour_-_statutory_guidance.pdf, stranici pristupljeno 12. 1. 2018.
- Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, dostupno na: <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>, stranici pristupljeno 3. 4. 2018.
- Criminal Procedure Act 2009, dostupno na: http://www.austlii.edu.au/cgi-bin/download.cgi/cgi-bin/download.cgi/download/au/legis/vic/consol_act/cpa2009188.pdf, stranici pristupljeno 14. 12. 2017.

- Current Legal Framework: Domestic Violence in Germany, dostupno na: <http://www.impowr.org/content/current-legal-framework-domestic-violence-germany>, stranici pristupljeno 30. mart 2018.
- Домашнее насилие по законодательству зарубежных стран. Ответственность и превенция, dostupno na: <https://www.litres.ru/kollektiv-avtorov/domashnee-nasilie-po-zakonodatelstvu-zarubezhnyh-stran-otvetstvennost-i-prevenciya/chitat-onlayn/page-6/>, stranici pristupljeno 1. 4. 2018.
- Fact sheet – Domestic Abuse Offence, dostupno na: http://www.rhianbowendavies.com/wp-content/uploads/2016/01/Fact_sheet_-_Domestic_Abuse_Offence_-_Act.pdf, stranici pristupljeno 10. 1. 2018.
- Global legal monitor, dostupno na: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/germany-overhaul-of-criminal-law-relating-to-sexual-offenses/>, stranici pristupljeno 1. 4. 2018.
- Госдума рассмотрит законопроект о профилактике домашнего насилия, dostupno na: <https://takiedela.ru/news/2016/09/28/zakonopro/>, stranici pristupljeno 15. 1. 2018.
- Нужен ли нам закон о домашнем насилии?, dostupno na: <http://rvs.livejournal.com/451034.html>, stranici pristupljeno 5. 1. 2018.
- Ответственность за домашнее и соседское насилие, dostupno na: <http://gosurburo29.ru/law-news/drugie-voprosyi/domestic-violence1>, stranici pristupljeno 16. 1. 2018.
- От ненасилия в семье – к ненасилию в обществе, dostupno na: <http://www.auditorium.ru.>, stranici pristupljeno 12. 01. 2018.
- Представитель не поможет – Новая Адвокатская Газета, dostupno na: <http://www.advgazeta.ru/rubrics/15/722>, 15. 1. 2018.
- Protection from Harassment Act 1997 – Legislation.gov.uk, dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40>, stranici pristupljeno 18. 1. 2018.
- Protection from Harassment Act 2012. Dostupno na: <https://www.gov.uk/government/publications/a-change-to-the-protection-from-harassment-act-1997-introduction-of-two-new-specific-offences-of-stalking>, stranici pristupljeno 15. 12. 2017.
- Serious Crime Act 2015. Dostupno na: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/pdfs/ukpga_20150009_en.pdf, stranici pristupljeno 12. 12. 2017.
- Serious Crime Act 2015 - Explanatory Notes. Dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/notes>, stranici pristupljeno 12. 12. 2017.
- Strengthening the law on domestic abuse. Dostupno na: <https://www.gov.uk/government/consultations/strengthening-the-law-on-domestic-abuse>, stranici pristupljeno 26. 12. 2017.

- The Domestic Violence (Legal Framework) Bill 2013-14. dostupno na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmhansrd/cm140226/debtext/140226-0001.htm#14022692000001>, stranici pristupljeno 20. 11. 2017.
- The GULS Law Review. Dostupno na: <http://gulawreview.org/entries/criminal/nein-hei%C3%9Ft-jetzt-wirklich-nein-finally-no-means-no>, stranici pristupljeno 02. 04. 2018.
- УК РФ, Статья 116. Побои, dostupno na: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/6dba187564f6295ba160042bed507b2a62939c22/, stranici pristupljeno 22. 1. 2018.
- „За домашнее насилие предлагают сажать на 3 года“, dostupno na: <http://izvestia.ru/news/580116>, stranici pristupljeno 25. 1. 2018.

Vukan SLAVKOVIĆ, PhD

College of criminalistics and security, Niš

DOMESTIC VIOLENCE IN MODERN COMPARATIVE CRIMINAL LEGISLATION

In the present article are considered some criminal aspects of domestic violence, which means all acts of physical, sexual, psychological or economic violence that occur within the family or domestic unit or between former or current spouses or partners, whether or not the perpetrator shares or has shared the same residence with the victim. The analysis of legislations proves that states gravitate not only to formally accept the obligations from international conventions, but also to implement norms related to the prevention of domestic violence. Modern comparative criminal law criminalizes the particular structure of violent acts carried out against family members, but it is difficult to find complex statutes dedicated to domestic violence. In Germany and Russia doesn't exist specific criminal offense of domestic violence, but this term is included within the criminal offenses against physical integrity. On the other hand, the United Kingdom has legislation that is devoted to the criminal offences of "controlling and coercive behaviour", "harassment" and "stalking".

Key words: *domestic violence, stalking, harassment, the Istanbul Convention.*